



LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lapsen oikeudet ja lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Mikkeli 21.11.2009

Elina Nivala, ylitarkastaja

Lapsiasiavaltuutetun toimisto



Lapsiasiavaltuutettu

- eduskunnan perustama itsenäinen viranomaisen hallinnollisesti sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä
- laki lapsiasiavaltuutetusta voimaan 1.9.2005
- lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
 - tukena 4 hengen toimisto Jyväskylässä





Lapsiasiavaltuutettu

- edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yleisellä päätöksenteon ja lainsäädännön tasolla
- ei ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita eikä anna yksittäistapauksiin liittyviä kannanottoja; ei käsittele muiden viranomaisten päätöksiä koskevia valituksia



Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

- 1) lasten mielipiteiden kuunteleminen ja välittäminen päättäjille
- 2) vaikuttaminen lainsäädäntöön, päätöksentekoon, toimintakäytäntöihin ja yleiseen mielipiteeseen lapsinäkökulman vahvistamiseksi yhteiskunnassa
- 3) lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen seuranta ja raportointi (vuosikirja)
- 4) tiedon jakaminen lapsen oikeuksista
- 5) lapsipolitiikan yhteistyön edistäminen



YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

- hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989
- on yksi maailman laajimmin ratifioituja ihmisoikeussopimuksia
 - vain kaksi maata ei ole ratifioinut (USA ja Somalia)
 - Suomi ratifioi vuonna 1991
- sopimus on valtioita oikeudellisesti sitova
 - sopimusta edelsi lapsen oikeuksien julistus, joka ei ollut oikeudellisesti sitova
 - sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea



YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

- sopimuksen tarkoituksena on turvata lapsen erityisiä tarpeita ja etua
- sopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta
 - => oikeudet ovat käytännössä lasten ja nuorten oikeuksia





Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia

- vanhemmat ja muut huoltajat
 - ensisijaisesti vastuussa lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta
 - oikeutettuja saamaan tukea, ohjausta ja neuvontaa tähän tehtävään

= > julkisen vallan tuki vanhemmille
- valtion/kuntien viimesijainen vastuu lapsen hyvästä elämästä (sijaishuolto tai adoptio)
- viranomaiset ja päätöksentekijät
 - velvollisia kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioimaan niiden vaikutukset lapseen: otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä

= > kaikki aikuiset velvollisia toteuttamaan lapsen oikeuksia



Sopimuksen luonnetta määrittävät neljä yleistä periaatetta

- kaikkia lapsia on kohdeltava yhdenvertaisesti
- lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa
- lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen omaan tahtiin
- lapsen näkemykset on otettava huomioon



Lapsen oikeudet voi tiivistää kolmeen teemaan

- turvallisuus: oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan (Protection)
- elintaso ja palvelut: oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (Provision)
- osallistuminen: oikeus osallistua ja tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa (Participation)



Lapsen oikeus osallistua

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 12:

- Lapselle joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä on taattava oikeus vapaasti ilmaista ne kaikissa lasta koskevissa asioissa.
- Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa tai hallinnollisissa toimissa.



Lapsen oikeus osallistua

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat 13 ja 17:

- Lapsella on mielipiteidensä ilmaisemiseksi oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia vapaasti, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia tai yleistä järjestystä.
- Lapsella on oikeus saada tiedotusvälineiden kautta sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta.
- Lasta tulee suojella hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta haitalliselta tiedolta.



Lapsen oikeus osallistua

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat 14, 15 ja 31:

- Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.
- Lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin ja toimia niissä.
- Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.



Lapsen oikeus osallistua

Oikeus osallistua ja tulla kuulluksi **ei tarkoita vain**

- oikeutta sanoa mielipiteensä muodollisissa itseään koskevissa asioissa (esim. kuuleminen oikeudessa)
 - oikeutta erilaiseen edustukselliseen vaikuttamiseen (esim. lasten parlamentti, nuorisovaltuusto, oppilaskunta).
- ⇒ olennaista **osallistuminen yhteiselämään** arjen toiminta- ja kasvuympäristöissä päivittäin



Osallistuminen yhteiselämään tarkoittaa

- vuorovaikutusta ja toimimista yhdessä
 - sosiaalisten suhteiden muodostamista
 - keskinäistä välittämistä ja huolenpitoa
 - koettuja ja toteutuvia mahdollisuuksia
 - itsensä ilmaisemiseen
 - kuulluksi ja ymmärretyksi tulemiseen
 - yhteisiin asioihin vaikuttamiseen
- ⇒ lapsen suhde ympäröivään yhteiselämään kehittyy sosiaalisen kasvun prosessissa (sosiaalipedagoginen näkökulma)



Lasten osallistumisen keskeisiä esteitä

- aikuisten kiire
- osallistumisvalmiuksien puutteet
 - sekä lasten että aikuisten
 - erityisesti puutteelliset vuorovaikutustaidot
- aikuisten ennakkokäsitykset (osin tiedostamattomat)
 - lasten osallistuminen ja oikeuksien korostaminen murentaa aikuisen auktoriteettia tai siirtää valtaa väärin käsiin
 - lapset ovat pieniä ja kyvyttömiä
 - aikuinen tietää paremmin, mitä lapsi tarvitsee ja mikä on lapsen edun mukaista
- lasten osallistumista mahdollistavien ja tukevien toimintamuotojen puute



Lasten osallistumisen edistämiseksi tarvitaan

- lapsille ja aikuisille yhteistä aikaa
 - kohtaamiseen ja yhdessä tekemiseen
 - erityisen tärkeää lasten ja vanhempien yhteinen aika
 - myös riittävän pienet hoito- ja opetusryhmät lasten ja nuorten palveluissa
- tukea osallistumisvalmiuksien kehittymiseen
 - aikuisille koulutusta vuorovaikutukseen eri-ikäisten lasten kanssa: tarvitaan perehtymistä lapselle ominaiseen ilmaisuun ja tapaan toimia
 - lapsille toimintamuotoja, joissa voidaan tukea valmiuksia
 - vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan
 - itseilmaisuun myös luovin menetelmin



Lasten osallistumisen edistämiseksi tarvitaan

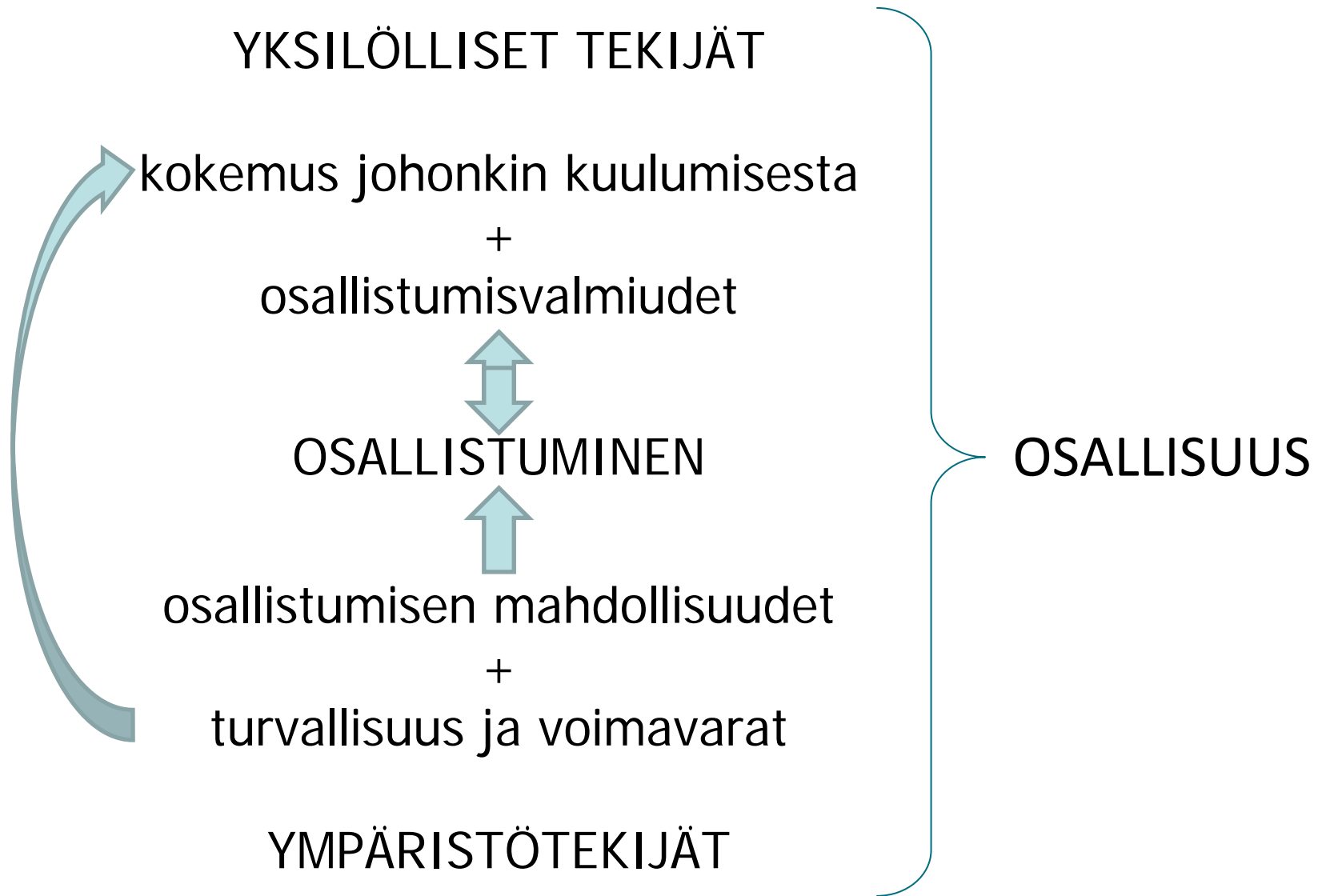
- aikuisten asennemuutosta:
 - lasten osallistuminen ei murena auktoriteettia vaan parhaimmillaan vahvistaa suhdetta aikuiseen
 - tavoitteena ei ole "vallansiirto" vaan suhtautuminen kunnioittavasti ja arvostavasti lapsen mielipiteeseen; kasvattaja ja päättäjä kantaa aina vastuun
 - lapset ovat aktiivisia toimijoita, jotka vaikuttavat ympäristöönsä
 - lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita
 - ⇒ tulee kysyä lapsilta myös suoraan ja antaa arvoa lasten omalle tärkeysjärjestykselle



Lasten osallistumisen edistämiseksi tarvitaan

- toimintamuotoja, joissa
 - lapset voivat tehdä aloitteita ja suunnitella toiminnan etenemistä
 - on mahdollisuuksia sekä vertaistoimintaan että yhdessä tekemiseen aikuisten kanssa
 - voidaan tukea lasten ilmaisua ja luovuutta
 - on tilaa spontaanille toiminnalle ja heittäytymiselle
 - voidaan saada aikaan sekä henkilökohtaisia että yhteisiä onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä
- ⇒ osallistumista tukevan **toimintakulttuurin** kehittämistä eri kasvuympäristöissä

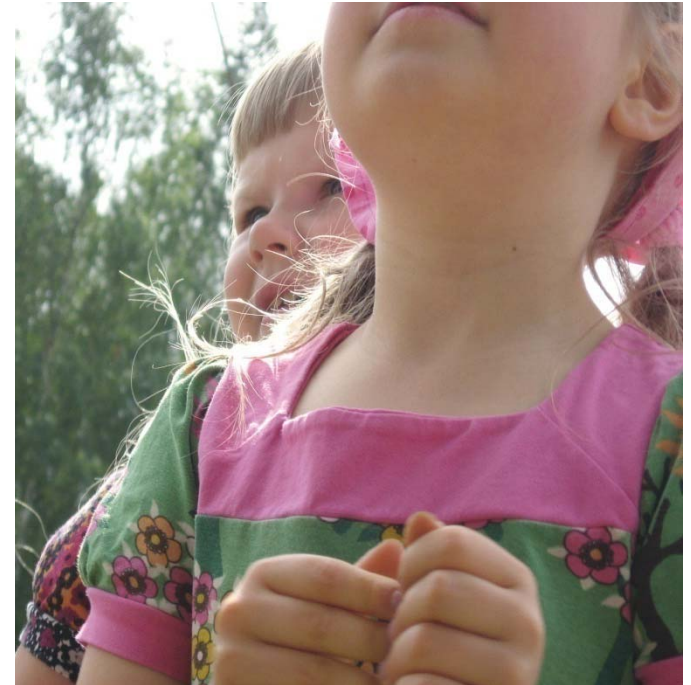
Osallistumisesta osallisuuteen





Osallisuus toteutuu kokemuksena

- johonkin kuulumisesta
 - turvallisuuden tunne
 - yhteyden tunne
- omasta merkityksellisyydestä yhteisölle
 - omanarvontunto: olen tärkeä
 - halu antaa itsestä jotain muille
- omasta toimintakyvystä
 - pärjäämisen tunne
 - usko mahdollisuuksiin vaikuttaa





Osallisuuden tukeminen varhaiskasvatuksessa

- kyse ei ole mistään päivittäisen arjen ulkopuolisesta lisätoiminnasta vaan lasten osallistumisen tukemisesta nimenomaan arjessa
- lasten todellinen osallistuminen edellyttää aikuisilta
 - turvallisen toimintaympäristön luomista ja lasten tarpeisiin vastaamista
 - aitoa kuuntelua, ajan antamista ja läsnäoloa
 - tilan ja tuen antamista lasten omalle aktiivisuudelle ja keskinäiselle yhteistoiminnalle
 - erilaisten positiivisten osallistumiskokemusten tarjoamista ja vahvistamista, kokemusten yhteistä käsittelyä ja niistä oppimista
 - lasten mielipiteiden ja toiveiden selvittämistä JA niiden huomioimista niin, että syntyy kokemuksia kuulluksi tulemisesta
 - ⇒ tapojen etsimistä lasten osallistumiselle myös varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin

Kiitos!

Lue lisää lapsen oikeuksista

www.lapsiasia.fi ja www.lastensivut.fi

Ota yhteyttä: elina.nivala@stm.fi

